

Встухова І.А.

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ПРОФЕСІЙНИХ ТВОРЧИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА ТРУДОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Професійний творчий працівник – особа, яка провадить творчу діяльність на професійній основі, результатом якої є створення або інтерпретація творів у сфері культури та мистецтва, публічно представляє такі твори на виставках, шляхом публікації, сценічного виконання, кіно-, теле-, відеопоказу тощо та/або є членом творчої спілки, та/або має державні нагороди за діяльність у сфері культури і мистецтва (ст. 1 Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 7 жовтня 1997 р. № 554/97-ВР). Професійні творчі працівники є суб'єктами трудового права і тому на них поширюються норми КЗпП України з особливостями, які передбачені трудовим законодавством та іншими нормативно-правовими актами, колективними договорами, локальними актами, трудовими договорами.

За загальним правилом прийняття на роботу професійних творчих працівників допускається при наявності певного віку, встановленого трудовим законодавством, а також і спеціальної освіти. Питання прийняття на роботу працівників регулюється ст. 24 КЗпП України. При прийнятті на роботу професійних творчих працівників необхідно керуватись також довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 84. Діяльність у галузі драматичного мистецтва та інша розважальна діяльність, затв. Наказом Міністерства культури і мистецтв України від 04.02.2000 № 32). Наприклад, при прийнятті на роботу головного балетмейстера пред'являються наступні кваліфікаційні вимоги: повна вища освіта відповідного напрямку підготовки (магістр, спеціаліст), післядипломна освіта в галузі управління, стаж роботи за професією балетмейстера не менше 3 років.

Згідно ч. 5 ст. 20 проекту Трудового кодексу України (тираж 02.04.2012) (далі проект) в організаціях кінематографії, театральних, концертно-видовищних та інших творчих організаціях дозволяється за письмовою згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, приймати на роботу осіб, які не досягли чотирнадцятирічного віку, для участі в концертах, виставах, інших заходах, а також у створенні кінофільмів або інших творів мистецтва, якщо це не завдає шкоди їхньому здоров'ю, моральному розвитку і процесу

навчання. Прийняття на роботу в таких випадках допускається за наявності дозволу служби у справах дітей за умови погодження умов праці та її оплати з цією службою. Зрозуміло, що в даному випадку ми не можемо говорити про професійних творчих працівників, оскільки у вказаних осіб в силу віку відсутня спеціальна освіта. Однак, наявність такого положення в проекті направлено на захист трудових прав вказаних суб'єктів. Слід сказати про те, що в колишньому СРСР діяв нормативно-правовий акт, згідно якому малолітні могли бути прийняті для кінозйомок в будь-якому віці, тобто коли вони за загальними нормами трудового права ще не володіють трудовою праводієздатністю, але вже мають здібність виконувати відповідну сценічну роль. Так, Правила про охорону праці працівників цирку, затв. постановою НКТ СРСР від 5 липня 1929 р. допускали виступ малолітніх в номерах партерних, фізкультурно-спортивних, музикальних та інших жанрів з 11 років, а постановою НКТ РРФСР від 12 липня 1933 р. допускалося можливість прийняття малолітніх на кінозйомку в будь-якому віці, коли вони здатні зіграти відповідну роль (Див. Известия НКТ ССРСР, 1929. - № 31; Бюллетень фінансового и хозяйственного законодательства, - 1933. - № 14)

Як було зазначено, більшість норм трудового законодавства поширюється на професійних творчих працівників, але особливість правового регулювання вказаної категорії працівників викликано специфікою їх роботи: особливим характером праці, умовами та організацією творчого процесу, регулюванням робочого часу та часу відпочинку, в тому числі перервами технологічного чи організаційного характеру, терміном щоденної роботи (зміни), роботою в нічний час, у вихідні та неробочі святкові дні, оплатою праці, трудової дисципліни. Прикладом професійного творчого працівника є робота суфлера. Як визначають фахівці для того, щоб бути хорошим суфлером необхідні три складові: добра дикція: прошепотіти так, щоб артист не тільки зрозумів, але й почув на іншому кінці сцени; грамотність: суфлер зобов'язаний не тільки підказати, але й виправити артиста на репетиції, якщо той невірно вимовляє слово або ставить наголос; по-третє, терпіння: бувають такі ситуації, що артист забуває одну й ту ж репліку декілька разів. І необхідно кожний раз її повторювати спокійно і терпеливо.

Особливості правового регулювання праці професійних творчих працівників можна проаналізувати на суб'єктах театральної діяльності. Згідно Закону України «Про театри і театральну справу» від 31 травня 2005 р. № 2605-1У суб'єктами театральної діяльності є юридичні або фізичні особи, які є учасниками правовідносин у сфері театральної діяльності (ст.1). Відповідно до ст. 20 вказаного закону затверджено Перелік посад професійних творчих працівників театрів та посад (спеціальностей) працівників інших специфічних

театральних професій (постанова Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2006 р. № 208). До них, зокрема, відносяться: посади професійних творчих працівників театрів – художній персонал: керівник художній; головні: режисер, балетмейстер, хормейстер; репетитор з балету (вокалу), репетитор з техніки мови; суфлер; артисти всіх спеціальностей; артисти – стажисти та інш. До посад (спеціальностей) працівників інших специфічних театральних професій відносяться наступні: директор (генеральний директор) театру, його заступники: директор-розпорядник; начальники відділів, служб, цехів з основних видів діяльності; виробник ігрових ляльок, маляр з оброблення декорацій, костюмер, бутафор, гример - пастижер, піротехнік – зброяр; та інші. Як було зазначено, на професійних творчих працівників поширюється дія трудового законодавства України з тими особливостями, які встановлюються спеціальними нормативно-правовими актами. Так, згідно Правил внутрішнього трудового розпорядку для працівників Харківського театру музичної комедії (2003 р.) (далі Правила) актори і режисери зобов'язані бути на виставі і репетиції творчо підготовленими, зберігати декорації, костюми, бутафорію, сценічне устаткування, машини, верстати, меблі, інструменти, матеріали й ін., ощадливо і раціонально витратити сировину, матеріали, енергію, паливо й інші матеріально ресурси. З метою забезпечення виробничо-трудова дисципліни **забороняється** участь творчих працівників (диригентів, режисерів, балетмейстерів, хормейстерів, артистів, концертмейстерів) у концертах, різного роду записах, зйомках, радіо і телепередачах, у спектаклях інших театрів без відповідного на те дозволу дирекції театру; передача учасникам вистави яких-небудь речей, виклик їх до телефону, передача листів і телеграм під час спектаклю, фотографування на сцені й у закулісній частині без дозволу дирекції; артистам, що були зайняті на генеральній репетиції, з'являтися в костюмах своєї ролі в залі для глядачів; перебувати працівникам у театрі через 45 хвилин після закінчення вечірньої вистави, концерту і репетицій без спеціального дозволу адміністрації театру та інш. (п. 12 Правил). Ці заборони викликані саме специфікою роботи професійних творчих працівників і не слід розглядати як обмеження трудових прав. Встановлено особливості правового регулювання робочого часу та часу відпочинку (розділ 5. Правил «Робочий час і його використання»). Так, для працівників театру встановлюється підсумований облік робочого часу. Артист може бути викликаний на репетицію один раз, а при його незайнятості у виставах – два рази на день. Артистів, зайнятих тільки в одному акті вистави, адміністрація має право займати в репетиції другий раз на день в межах тривалості даної вистави. Облік робочого часу ведеться на кожного працівника окремо. До робочого часу зараховується : час, витрачений на підготовку, проведення та

закінчення вистави (гримування, розгримування, одягання костюмів, монтування та розмонтування декорацій та інш.; час, витрачений на участь у репетиціях, включаючи заняття, тренаж та інші підготовчі роботи з моменту закінчення роботи, за її фактичною тривалістю, але не менше 2-х годин в один виклик; перерви між виставами в межах одного виклику на роботу (наприклад, між двома денними виставами); час, витрачений на запис для виробничих потреб театру, прирівнюється до репетиції. Слід сказати про те, що час підготовки, проведення та закінчення вистави зараховується в робочий час за нормами, що встановлюються адміністрацією за погодженням з профспілковим комітетом на кожен виставу окремо: а) для артистів – від 3 до 4 годин; б) для робочих та обслуговуючого персоналу – від 3 до 6 годин; в) в тих випадках, коли працівники працюють позмінно зараховується час, фактично витрачений на роботу по виставі. Під час репетиційної та підготовчої роботи надаються перерви для відпочинку, що зараховуються в робочий час: артистам – вокалістам, артистам балету та хору 20 хвилин після кожного часу роботи; артистам оркестру – 15 хвилин після кожного часу роботи. При двох викликах на роботу в день працівникам надаються перерви для відпочинку між вранішньою і вечірньою працею не менше 2,5 годин, а в період шкільних та студентських канікул, а також у вихідні та святкові дні – не менше 2-х годин. Особливістю роботи професійних творчих працівників, в деяких випадках, є робота в нічний час. Згідно ст. 54 КЗпП України при роботі в нічний час встановлена тривалість роботи (зміни) скорочується на одну годину. Це правило не поширюється на працівників, для яких уже передбачено скорочення робочого часу (п. 2 ч. 1 і ч. 3 ст. 51). Тривалість нічної роботи зрівнюється з денною в тих випадках, коли це необхідно за умовами виробництва, зокрема, у безперервних виробництвах, а також на змінних роботах при шестиденному робочому тижні з одним вихідним днем. Нічним вважається час з 10 години вечора до 6 години ранку. Вважаємо доречним наявність пункту 4 ст. 140 проекту, в якому зазначено, що порядок роботи в нічний час професійних творчих працівників організацій кінематографії, теле- і відеознімальних колективів, театрів, театральних і концертних організацій, цирків, засобів масової інформації, професійних спортсменів може встановлюватися колективним або трудовим договором. Ці питання можуть бути вирішені й галузевими угодами. Наприклад, Галузева угода між Міністерством культури України та Центральним комітетом Профспілки культури України на 2012 – 2013 роки вирішує окремі питання умов праці. Сторони визнали угоду як нормативно-правовий акт, який встановлює засади партнерства, визначає узгоджені позиції і дії сторін, спрямовані на їх співробітництво, створення умов для підвищення ефективності роботи,

реалізацію на цій основі професійних, трудових, соціально-економічних гарантій, забезпечення конституційних прав працівників, досягнення злагоди в трудових колективах сфери культури. Ця угода містить основні положення щодо зайнятості, оплати праці, трудових відносин, режиму праці та відпочинку, охорони праці та здоров'я, соціальних гарантій, пільг та компенсацій, соціального партнерства та інш. На сьогодні також діють цілий ряд міжнародних нормативних актів, в яких врегульовані питання стосовно діяльності творчих працівників: Всесвітня конвенція про авторське право (постанова Верховної Ради України про приєднання від 23 грудня 1993 р.), Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Закон України про приєднання від 31 травня 1995 р.), Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Закон України про приєднання від 20 вересня 2001 р.) Рекомендація ООН про стан творчих працівників від 27 жовтня 1980 р.

Наприкінці слід зазначити, що професійні творчі працівники створюють або інтерпретують культурні цінності, вважають власну творчу діяльність невід'ємною частиною свого життя, і тому вважаємо за необхідне врегулювання питань їх праці в проекті Трудового кодексу України.

Встухова, І.А. До питання правового регулювання праці професійних творчих працівників за трудовим законодавством України [Текст] / І.А. Встухова // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. - Суми : СумДУ, 2014. - С. 140-144.